

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה למדעי הרוח ע"ש לסטר וסאלי אנטין
תכנית "שאר רוח" ע"ש קרן ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל



תעלומת הבלש

מה מסתירים מאיתנו ומה יכולים לגלות לנו בלשים ספרותיים

מרצה: דרור משעני

סילבוס

- 3 מה נלמד בקורס?
- 4 כיצד בנוי כל שיעור?
- 4 אילו סוגי תרגילים יש בקורס?
- 5 מהן מטרות הקורס? עם איזה ידע ואילו מיומנויות אסיים אותו?
- 5 מהן דרישות הקורס?
- 6 כיצד בנוי הציון בקורס?
- 6 כיצד להצליח בקורס?
- 6 אילו יצירות נקרא במהלך הקורס?

מה נלמד בקורס?

החקירה היא אחת מצורות הסיפור הפופולריות ביותר, מאז הועלה "אדיפוס המלך" על במת התיאטרון ביוון העתיקה ועד לסיפורים הבלשיים של ימינו. בקורס זה נתעמק בכמה חקירות ספרותיות נודעות, שלכאורה כבר נמצאו להן פתרונות. אלא שאנחנו, בעזרתם של חוקרים וחוקרות בדיוניים ואמיתיים – כמו המלט וזיגמונד פרויד, או אדגר אלן פו, שרלוק הולמס ומיס מארפל – נבקש לפתוח את החקירות האלה מחדש, וגם נשאל: מה מלמדות אותנו החקירות הספרותיות? האם ומדוע צריך לחקור דווקא את החוקרים? והאם ישנן תעלומות שלעולם לא נגיע לפתרונן?

רשימת שיעורים ונושאים:

שיעור 1	אוגוסט דופאן, הבלש הראשון
שיעור 2	איך ולמה הומצא הסיפור הבלשי?
שיעור 3	המכתב הגנוב ממשיך להיגנב
שיעור 4	החשוד המרכזי: שרלוק הולמס
שיעור 5	מותו וחזרתו לחיים של שרלוק הולמס
שיעור 6	ההפללה של הרקול פוארו
שיעור 7	מה עושה "בלש ספרות": הכירו את פייר באיאר
שיעור 8	תיק אדיפוס נפתח מחדש (א)
שיעור 9	תיק אדיפוס נפתח מחדש (ב)
שיעור 10	חקירה ב"המלט" (א): האם כדאי להאמין לרוחות רפאים?
שיעור 11	חקירה ב"המלט" (ב): מה באמת רקוב בממלכת דנמרק?
שיעור 12	תעלומת הבלש העברי
שיעור 13	שיעור סיכום: מול היערות

כיצד בנוי כל שיעור?

כל שיעור מורכב משילוב של יחידות הלימוד הללו:

- **חקירה מקדימה:** רקע על הסופר/ת ועל היצירה.
- **קריאה תמימה:** רמה ראשונה של קריאה ביצירה: היכרות עם העלילה, עם הדמויות, עם התעלומה ועם הפתרון שמציע לה הבלש.
- **קריאות פרשניות:** רמה שנייה של קריאה ביצירה: היכרות עם פרשנויות רווחות ליצירה ועם גישות שונות לפרשנות ספרותית.
- **קריאה בלשית:** רמה שלישית של קריאה ביצירה: פתיחה מחודשת של התעלומה העומדת במרכז היצירה, הטלת ספק בפתרוננו של הבלש וניסיון להגיע לאמת בעצמנו, כבלשים של היצירה הספרותית.
- **התעלומה הביוגרפית:** היכרות עם סיפור החיים של הסופר/ת תוך התמקדות באירוע או פן מסתוריים בחייהם.
- **בחדר החקירות:** ראיונות עם סופרות וסופרים, חוקרות וחוקרים, אנשי ונשות רוח ומדע, על הקשר שלהן/ם לספרות הבלשית ועל הקשר שבין הספרות הבלשית ותחומים אחרים.

כל יחידת לימוד כזו מופיעה בעמוד נפרד. העמוד כולל סרטון (או מספר סרטונים) ולעיתים גם תרגיל (או מספר תרגילים). שימו לב שצפיתן/ם בכל הסרטונים וביצעתן/ם את כל התרגילים ביחידת הלימוד לפני המעבר לעמוד הבא.

מתחת לכל סרטון בשיעור מופיעים שני כפתורים: "תמליל מעוצב" ו-"תמליל להדפסה". מדובר בגרסאות מילוליות של השיעור: עבור מי שזקוק/ה להנגשה, עבור מי שמעדיף/ה קריאה על פני צפייה בסרטון ועבור מי שמעוניין/ת לחזור על החומר בשלב מאוחר יותר. "תמליל להדפסה" כולל רק את הטקסט הנאמר בסרטון; "תמליל מעוצב" כולל גם את הדימויים והגרפיקות המופיעים בסרטון.

אילו סוגי תרגילים יש בקורס?

- **תרגילי "בחנ'י את עצמך":** כל שיעור יכלול מספר שאלות רב-ברירה (אמריקאיות) שמטרתן לאפשר לכל תלמיד/ה לבחון את עצמה/ו בנוגע לחומר הנלמד וללמוד באופן אקטיבי. על בסיס המענה על תרגילים אלו יינתן הציון בקורס, לכן חשוב לענות עליהן בתשומת לב.
- **תרגילי בונוס:** בכל שיעור יהיו גם 2-3 תרגילי בונוס: פורומים שבהם תוכלו לשתף את דעתכן/ם בנוגע לחומר הנלמד, להציע פתרונות יצירתיים לתעלומות הספרותיות שנקרא ולהעשיר את שאר הלומדות והלומדים במידע מעניין נוסף

הקשור לנושא. מומלץ מאוד לבצע את התרגילים האלו: הם יאפשרו לכן/ם להתנסות בקריאה בלשית וביקורתית בעצמכן/ם.

מהן מטרות הקורס? עם איזה ידע ואילו מיומנויות אסיים אותו?

• הקניית ידע תרבותי, היסטורי וספרותי

- היכרות עם הסיפור הבלשי: תולדות הז'אנר, היצירות, הסופרות והסופרים והבלשים.
- היכרות עם התיאוריות העיקריות לגבי צמיחת הסיפור הבלשי והדרכים להבינו.
- היכרות עם ביקורת הספרות הבלשית.
- היכרות עם הדגם הסיפורי של החקירה שקיים כבר אלפי שנים.
- היכרות עם גישות פרשניות שונות של טקסטים ספרותיים ותרבותיים.

• יכולות חשיבה ביקורתית ויצירתית

- פיתוח היכולת לקרוא טקסטים ספרותיים ותיאורטיים.
- פיתוח היכולת לנתח טקסט ספרותי ממגוון פרספקטיבות פרשניות.
- הקניית היכולת לבצע פרשנות קונספירטיבית ויצירתית לטקסטים ספרותיים בעזרת ביקורת הספרות הבלשית.
- פיתוח חשיבה ביקורתית: ביקורת הספרות הבלשית תלמד אותנו על הגבול הדק שבין אמת ושקר ועל הצורך לחשוך ולפקפק במה שמוצג לנו כאמת.
- הבנת הכוח של נרטיב ביצירת "אמת" – בספרות ומחוצה לה – ופיתוח היכולת להתמודד עם נרטיבים.

מהן דרישות הקורס?

- קריאת חומרי הקריאה לקראת כל שיעור (לא חובה, אך מומלץ מאוד)
- צפייה בסרטונים
- מענה על תרגילי "בחנ/י את עצמך"
- השתתפות פעילה בדיונים בפורומים (לא חובה, אך מומלץ מאוד)

כיצד בנוי הציון בקורס?

- 100% - צפייה בסרטונים ומענה על תרגילים לאורך הקורס

כיצד להצליח בקורס?

- כדאי **ללמוד את הקורס באופן אקטיבי**: לסכם נקודות חשובות ולרשום הערות או שאלות שעולות במהלך הצפייה בסרטונים ובקריאת הטקסטים.
- מומלץ מאוד **לבצע את כל התרגילים** המשולבים בשיעורים כדי לוודא את הבנת החומר.
- **הפורומים** המשולבים לאורך הקורס נועדו לאפשר לכן/ם ליישם את המטרה העיקרית של הקורס: להציע רפלקסיה פרשנית-ביקורתית על הטקסטים הספרותיים, על התיאורית השונות ועל החומר הנלמד בכללותו. השתמשו בפורומים הללו כדי לפתח דיונים מקוריים ומעניינים, הן על ידי פתיחת שרשורים חדשים והן על ידי תגובות לשרשורים של לומדות/ים אחרות/ים.

אילו יצירות נקרא במהלך הקורס?

לאורך הקורס נקרא ונעמיק ביצירות ספרות רבות שנכתבו בזמנים שונים (מהמאה החמישית לפני הספירה ועד ימינו) ובמקומות שונים (מאתונה ותל אביב ועד לונדון וניו יורק); נקרא סיפורים עם הבלשים הספרותיים המפורסמים **שרלוק הולמס והרקול פוארו**, אבל נקרא גם יצירות מופת כמו המחזות **המלט** של **שייקספיר** או **אדיפוס המלך** של **סופוקלס** שאינם בלשיים במובהק אך במרכזם עומדת תעלומה שנבקש לפתור. בנוסף, נקרא מספר טקסטים תיאורטיים העוסקים בספרות הבלשית.

את חומרי הקריאה ניתן לשאול [בספריות הציבוריות](#) או [בספריות האוניברסיטאיות](#). ניתן כמובן גם לרכוש אותם בחנויות הספרים. רובם ניתנים לרכישה גם כספרים דיגיטליים באתרי ההוצאות או בחנויות ספרים דיגיטליים. כמו כן, רוב היצירות זמינות אונליין לקריאה באנגלית.

רשימת חומרי הקריאה:

- | | |
|----------------------|--|
| שיעור 1 | <p>אדגר אלן פו, "הרציחות ברחוב מורג", בתוך הרציחות ברחוב מורג וסיפורים אחרים, תרגום: שירלי אגוזי (תל אביב: עם עובד, 2007).</p> <p>אדגר אלן פו, "תעלומת מארי רוז'ה", בתוך הרציחות ברחוב מורג וסיפורים אחרים, תרגום: שירלי אגוזי (תל אביב: עם עובד, 2007).</p> |
| שיעור 2 | <p>אדגר אלן פו, "איש ההמון", בתוך הרציחות ברחוב מורג וסיפורים אחרים, תרגום: שירלי אגוזי (תל אביב: עם עובד, 2007).</p> |
| שיעור 3 | <p>אדגר אלן פו, "המכתב הגנוב", בתוך הרציחות ברחוב מורג וסיפורים אחרים, תרגום: שירלי אגוזי (תל אביב: עם עובד, 2007).</p> |
| שיעור 4 | <p>ארטור קונן דויל, "חקירה בשני", בתוך שרלוק הולמס: כל הסיפורים, כרך ד', תרגום: אורי בלסם, מאיה פלדמן (אור יהודה: הוצאת מחברות לספרות, 2012).</p> |
| שיעור 5 | <p>ארטור קונן דויל, "הבעיה הסופית", בתוך שרלוק הולמס: כל הסיפורים, כרך א', תרגום: רות שמעוני, חנה לבנת ומאיה פלדמן (אור יהודה: הוצאת מחברות לספרות, 2010).</p> <p>ארטור קונן דויל, "הרפתקת הבית הריק", בתוך שרלוק הולמס: כל הסיפורים, כרך ב', תרגום: רות שמעוני, חנה לבנת, אורי בלסם ומאיה פלדמן (אור יהודה: הוצאת מחברות לספרות, 2010).</p> |
| שיעור 6 | <p>אגתה כריסטי, הפרשה המסתורית בסטיילס, תרגום: מיכל אלפון (תל אביב: עם עובד, 2016).</p> <p>וו. ה. אודן, "הערות לסיפור הבלשי מאת מתמכר", עכשיו, גיליונות 33-34 (1976): 117-127. תרגום: דן מירון.</p> |
| שיעור 7 | <p>פייר באיאר, "מהי הביקורת הבלשית?", אות, גיליון 9 (2019): 137-144. תרגום: דרור משעני. (גישה חופשית אונליין)</p> |
| שיעורים 8-9 | <p>סופוקלס, אדיפוס המלך, תרגום: אהרון שבתאי, עריכה: יהונתן נדב (תל אביב: שוקן, 1994).</p> |
| שיעורים 10-11 | <p>ויליאם שייקספיר, המלט, תרגום: דורי פרנס. (גישה חופשית אונליין)</p> |
| שיעור 12 | <p>דוד תדהר, שלמה בן-ישראל, הרצח המסתורי (בית אוצר, 2016).</p> |
| שיעור 13 | <p>א.ב. יהושע, "מול היערות", בתוך כל הסיפורים (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1993).</p> |